

KÜLTÜRLERARASI ETKİLEŞİM BAĞLAMINDA HIRVAT HALK ATASÖZLERİNDE TÜRK KÜLTÜR BELLEĞİ*

Turkish Cultural Memory in Croatian Folk Sayings and Proverbs in The Context of Intercultural Interaction

Dr. Öğr. Gör. Demet KARDAŞ**

ÖZ

Dünya üzerindeki ölü ya da yaşayan binlerce dil, kendiliğinden ortaya çıkmamıştır. Dillerin ortaya çıkmasıyla ilgili çeşitli teoriler birbirinden farklı olsa da sonuç ortaktır. Diller, insanların; sosyal yaşantısı, coğrafyası, dini, tarihi, kültürü daha birçok sebepten değişmiş ve gelişmiştir. Kültürler; yüzyıllardan beri göçler, savaşlar, ticari ve sosyal ilişkiler, din gibi çeşitli sebeplerle birbirlerini etkilemektedir. Bu etkileşim, toplumların belleğinde ve günlük hayatlarında derinleşerek kalıcılık kazanır ve zaman içinde nesilden nesile aktarılır. Gittiği her yere dilini, inancını, töresini götüren insanların bir yerde yaşayıp yaşamadığı; gidilen yerin kültürünü etkileyip etkilemediği kimi zaman somut göstergelerden kimi zaman da somut olmayan dilde, inançta, yaşayan değerlerden anlaşılır. Bu değerler, bireylerin veya grupların kimliklerini ortaya koyar. Şarkılar, türküler, ninniler, inanışlar, benzetmeler, adlandırmalar bir kültürün taşıyıcısı ve temsilcisi olarak toplumların kültürel belleklerini yansıtır. Kültürel bellek kavramı, hatırlatma boyutuyla ele alındığında atasözlerinin kültürel değeri ön plana çıkmaktadır çünkü atasözleri, toplumların inanç sistemiyle, gelenek-görenekleriyle, coğrafyasıyla, kıscası sosyolojisi ve kültürüyle, yüzyıllar boyunca biriktirdiği duygu dünyasına, dünya görüşüne, duygu değerine, çağrımına, metaforuna ait kavram ve kelimelerden oluşur. Toplumlarda belli bir deneyimin, yaşanmışlığın, geleneksel sözlü kültürün ürünü olarak ortaya çıkan atasözleri ve deyimler, söyleyiş güzelliği, kavramları karşılama özelliği, sözlü ve yazılı anlatımı ifade etmedeki etkisiyle bir dilin aynası olma özelliğini taşır. Türk kültürünün, Türkçenin varlığını hatırlatan atasözlerine Balkan coğrafyasında yoğun olarak rastlamak mümkündür. Bugünkü Hırvatistan toprakları resmî olarak yaklaşık iki yüz yıl Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altında kalmıştır ancak Hırvatlar, Bosnalı-Müslümanlarla (Boşnak) sürekli ilişki hâlinde olduğu için Türkler ile Türkçe, Hırvat dilini ve hâliyle Hırvat halk atasözlerini gerek anlam gerekse söz varlığı bakımından etkilemiştir. Doküman analizi yöntemiyle oluşturulan bu çalışmada, araştırmaya konu atasözleri, Mate Ujević (2011)'in "Narodne poslovice" (*Halk Atasözleri*) adlı eserindeki 3248 adet atasözünün taranmasıyla elde edilmiştir. Alfabetik sırayla önce Hırvatçası sonra da Türkçesi verilen bu atasözlerindeki Türkçe kelimelerin anlamları, kullanıma gerekliliği ve etimolojisi incelenmiştir. Tespit edilen atasözlerindeki kelimelerin Hırvatçadaki anlamları, etimolojik yapısı Abdulah Škaljić (1965)'in "Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku" (*Sırp-Hırvat Dilinde Türkizimler*) adlı sözlüğünden faydalanılarak yazılmıştır. Balkanlardaki dil, tarih ve kültür alanındaki akademik çalışmalar genelde Bosna, Kosova, Karadağ, Bulgaristan, Arnavutluk üzerinedir. Bu çalışmada Hırvatistan'da Türkçenin etkisi, Türk kültürel belleği atasözleri üzerinden değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Kültürlerarası etkileşim, Hırvat halk atasözleri, kültürel bellek, Türkçe, Balkanlar.

ABSTRACT

Thousands of dead or living languages on earth have not come out spontaneously. Although the various theories about the emergence of languages differ from each other, the result is common. Languages, people; social life, geography, religion, history, culture have changed and developed for many more reasons. Due to immigration, wars, commercial and social relations, religion and similar reasons, culture have affected each other for centuries. This interaction deepens in the memory and daily lives of societies and gains persistence and is transmitted from generation to generation over time. The set of symbols that provide communication by conveying language, emotions and thoughts is also the main tool of intercultural interaction. Whether the people, who took their languages, beliefs and traditions together with them, lived actually in these places or not could be easily understood in some cases by concrete indicators and in other cases by abstract indicators such as language, beliefs and the values that are still alive in these regions. These values reflect the identity of the

* Geliş tarihi: 31 Temmuz 2019 - Kabul tarihi: 23 Mayıs 2020

Kardaş, Demet. "Kültürlerarası Etkileşim Bağlamında Hırvat Halk Atasözlerinde Türk Kültür Belleği"
Millî Folklor 126 (Yaz 2020): 223-237

** Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim, Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara/Türkiye,
demetkardas@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0222-6794.

persons or groups. Songs, folk songs, lullabies, beliefs, metaphors, nouns reflect the cultural memories of societies as the bearer and representative of a culture. The cultural value of proverbs comes to the fore when the concept of the cultural memory is evaluated from the perspective of being “reminder” as proverbs consist of concepts and words belonging to the world of emotion, world view, emotion value, invocation and metaphor that have been accumulated for centuries with their belief systems, traditions, geography, in short every aspect of sociology and culture of these societies. Proverbs and idioms that emerge as a product of a certain experience, traditional oral culture in societies have the feature of being a mirror of a language with its effect on expressing oral and written expression. It is possible to encounter proverbs in Balkan region that remind us the Turkish culture and the existence of Turkish language. Today's Croatian territory was officially under the rule of Ottoman Empire for nearly two hundred years. Besides, since Croatians have been in constant contact with Bosnian-Muslim (Bosniak) Turks and Turkish language influenced both the Croatian language and consequently the Croatian proverbs both in terms of their meaning and the vocabulary used in these proverbs. In this study, which is carried out with document analysis method, the proverbs subject to the research were obtained by scanning 3248 proverbs in Mate Ujević's (2011) “Narodne poslovice” (Folk's Proverbs). The meanings, necessity and etymology of Turkish words in these proverbs, which are given in Croatian and then Turkish, in alphabetical order, are clarified. The meaning and the etymological structure of these 86 proverbs are identified in reference to the Dictionary “Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku” written by Abdulah Škaljić (1965). Academic studies in the field of language, history and culture in relation to the Balkans mainly focus on Bosnia, Kosovo, Montenegro, Bulgaria and Albania. In this study, the Turkish presence in Croatia and the Turkish cultural memory are evaluated through proverbs.

Key Words

Intercultural interaction, Croatian proverbs and folk sayings, cultural memory, Turkish, Balkans.

Giriş

İnsana ait her türlü ürünün bileşkesi olan kültürler; yüzyıllardan beri göçler, savaşlar, ticari ve sosyal ilişkiler, din gibi çeşitli sebeplerle birbirlerini etkilemeye devam etmektedir. Bu etkileşim, kültürler arasında sembollerle ortak nokta hâline gelir; toplumsal ruh, bilinç, bellek ve gerçek hayatta derinleşir; kalıcılık kazanır ve kuşaktan kuşağa aktarılır. Bu etkileşimdeki temel araç, “Dil, duygu ve düşünceleri aktararak iletişimi sağlayan bir semboldür. Bu duygu ve düşünceler, içinde yaşanılan kültürden etkilenilerek şekillendiğinden dil beslendiği kültüre ait unsurları taşır” (Uğurlu, 2014: 44). Diller, maddi ve manevi unsurları yani kültürel birikimleri ile yaşar.

Bu birikimler aktarıldığı takdirde toplumların kültürel belleğini oluşturur. “Yaşanmışlıklara dair bilgi veren, şimdiki zamanla geçmiş arasında bağ kuran ve hatırayı kutsalılaştıran bellektir.” (Pazarcı, 2018: 143). Bireysel veya toplumsal bellek, tartışılan bir kavramdır. “Davranışsal (mimetik) bellek, nesnel belleği, dil ve iletişim belleği ve anlam aktarımı (kültürel bellek) belleğin dört farklı dış boyutudur.” (Assmann, 2015: 27). Belleğin oluşmasında maddi ve manevi unsurların birleşimi olan kültürel bellek kavramı dil üzerinden tartışılmaktadır çünkü “Bellek aktarımında birincil sözlü kültür evresinde kullanılan araç ‘söz’dür. Yazının icadı ve daha doğru bir söylemle yaygın kullanımı evresinde bellek kaydetme aracı ‘yazı’ hâline gelir” (Demir, 2012: 185).

“Yazılı kültürün temel problemlerinden biri olan “kültürel miras” kavramı sözlü kültürde olduğu gibi aynı kalıp ve ölçülerde, atalardan kaldığı şekilde taklit edilerek değil dönüşerek hatta kılık değiştirerek, başkalaşarak, dönüşerek devam ettiği için derin kazılara ihtiyaç vardır” (İlhan, 2018: 19). Bu araştırmalarda temel malzemelerden biri de yazılı veya sözlü olarak nesilden nesile aktarılan atasözleridir çünkü her dilde toplumun oluşturduğu atasözleri vardır. “Bir dili konuşan toplumun dünya görüşünü, yaşam biçimini, çevre koşullarını, gelenek, görenek ve inançlarını, önem verdiği varlık ve kavram-

ları, o toplumun düşünce biçimini hatta nükte ve buluşlarını ortaya koyan, dilbilim açısından da önemli sözlerdir.” (Aksan, 2001: 91). Bu sözler bazen taşıdıkları anlam gereği evrensel nitelikler taşır.

Batı Türklüğü, manzum atasözlerinin ortak olanları tip ve varyant yoluyla ortaya koymuştur, öyle ki Azerbaycan’da kullanılan bir manzum atasözü, Batı Türklüğünün öbür ucu olan Makedonya ve Kosova’da yani Balkanlarda kullanılmaktadır (bkz. Gönen, 2006). Balkanlarda kültürlerarası etkileşimin temel göstergesi olarak Türkçenin etkisini, kültürel belleğin taşıyıcısı atasözleri üzerine (Yenisoy, 1996; Eker, 2006; Gülsevin, 2009; Duru, 2010; Morina, 2010) yapılan araştırmaların ortak sonucu Türklerin, Balkan coğrafyasını dil bakımından etkilediğidir. “Büyük göç veya fetih hareketlerinde yer değiştiren, yeni topraklara ulaşan halklar sadece tek bir etnik boya/halka ait olmazlar. Bu hareketlerin sonucunda fethedilen bölgelerdeki devletler ve siyasi hâkimiyetler yıkılsa bile devletin tebaası olan halk da ortadan kalmaz” (Gülsevin, 2009: 50).

Hukić¹ (2017: 9)’e göre “Aynı coğrafyada yaşayan, aynı dilin farklı ağızlarını konuşan Sırp, Hırvat ve Boşnakları birbirinden ayıran temel ayırım ise din ve mezhep farklılığıdır”. Balkanlarda Türkçenin etkisi, İslamiyet’in kabulüyle ele alındığında Hırvatların Katolik Hıristiyan olması Türkçenin etkisini azaltmıştır. “Balkan halkları arasında Osmanlı dönemi boyunca Türkçe, resmi bir dil olmasının yanında kullanımına itibar kazandıran, bilhassa şehirlilerin ve şehirleşmek isteyenlerin tercih ettiği bir kültür dilidir. Bunun yanı sıra Türkçe, yalnızca şehirde yaşayanlarca değil, kasabalılar ve köylüler tarafından da öğrenilmiştir. Türkler sayesinde İslamiyet’le tanışan iki millet, Boşnak ve Arnavutlar arasında Türk dilinin yaygınlaşması ve tutunması diğer milletlere nispetle daha kolay uzun süreli olmuştur.” (Duru, 2010: 384).

Türkçenin Balkanlarda etkisi, farklı kavramlarla adlandırılmıştır. Vajzović (1999) “Orientalizmi u književnom djelu: lingvistička analiza” (*Edebi Eserde Oryantalizmler: Dilsel Analiz*) adlı araştırmasında Boşnakça, Sırpça, Hırvatçaya Türkçeden geçen kelimeleri ele almıştır. Vajzović, “Sırpça-Hırvatça-Boşnakçadaki kelimelerin büyük çoğunluğu Türkçe olmakla birlikte Arapça ve Farsça kelimeler de bulunmaktadır. Bu sebeple söz konusu kelimeler için, “Orientalizm” kavramının uygun olacağını” belirtmiştir (Vajzović, 1999: 11). Eker (2006: 78) ise “Türkçe aracılığıyla diğer Balkan dillerine aktarılan kopyalar için Balkanizm terimini” önermektedir.

Škaljić, sözlüğünde “Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku” (*Sırp-Hırvat Dilinde Türkizmler*) adlı sözlüğünün adından da anlaşılacağı üzere Türklerin etkisi olan durum, kelime veya eserler “Türkizm” olarak adlandırmaktadır. Škaljić’e göre; “Türkçe vasıtası olmadan doğrudan Boşnakça, Sırpça ve Hırvatçaya giren Arapça-Farsça kelime sayısı çok sınırlıdır. Bu sebeple söz konusu kelimelere, “Turcizmi / Türkizm” denilmesi gerekir” (Škaljić, 1965: 24).

Škaljić sözlüğündeki kelimelerde Türkçenin etkilerini şu şekilde sınıflandırmıştır:

1. Hırvatçaya tamamen yerleşen kelimeler:
 - a. Hırvatça eş anlamlısı olmayan kelimeler: bakır, boya, böbrek, çorap, çekiç, leş, limon, maymun, pamuk, rakı, sabun, şeker, birçok yemek çeşidi (helva, pide, börek, baklava) içecekler (boza, salep, kahve) vb.
 - b. Hırvatça eş anlamlısı olan fakat Türkçesi tercih edilen kelimeler: alet, barut, çarşı, çoban, yastık, yürüyüş, kaymak, kaşık, meze, sandalet, sandık.
2. Halk diline yerleşen fakat edebî dilde de kullanılan kelimeler: emanet, bayrak, pınar, çardak, gübre, gaytan, haydut.

3. Edebî dilde bir şeyi vurgulamak için kullanılan kelimeler: avlu, düşman, bahşiş, sokak, hayvan, birader, dükkân, kavga, kâr, terzi, veresiye, ortak, inat.
4. Belli ağızlarda ve bölgelerde kullanılan kelimeler: babo, taze, hava, harman, insan, haber, çivi.
5. Sadece halk şirlerinde bulunan kelimeler armağan, lavanta, mürdüm,
6. Dinî hayata ve âdetlere, Müslümanlarla selamlaşmaya ilişkin kelimeler (Škaljić, 1965: 15).

Yöntem

Bu çalışma, doküman inceleme modelinde nitel bir araştırmadır. Araştırmaya konu verilere, ilgili kaynaklar taranarak ulaşılmıştır. Araştırmaya konu atasözleri, Ujević (2011)'in "Narodne poslovice" (*Halk Atasözleri*) adlı eserindeki 3248 adet atasözünün taranmasıyla elde edilmiştir. Alfabetik sırayla önce Hırvatçası sonra da Türkçesi verilen bu atasözlerindeki Türkçe kelimelerin anlamları, kullanılma gerekliliği ve etimolojisi incelenmiştir. Atasözlerinde geçen Türkçe kelimelerin Hırvat bakış açısıyla etimolojik ve anlam değerlendirilmesinde Škaljić'in sözlüğünden faydalanılmıştır. Škaljić, Sırp-Hırvat dillerinde 8.878 kelime ve 6.878 terim tespit etmiştir (Škaljić, 1965: 23).

İçinde Türklerden ve Türkçeden geçen kelimeler olan bu atasözlerin günlük Hırvatçadaki işlekliliği, bilinme ve kullanılma durumu hususunda Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Türkoloji Bölümü yüksek lisans öğrencilerinin görüşleri alınmıştır.

Bulgu ve Yorumlar

A

1	Bez alata nema zanata.	Aletsiz meslek yok/olmaz.
---	-------------------------------	----------------------------------

Arapça kökenli olan bu kelime, Hırvatçada "araç, aparat, enstrüman veya genel olarak bir zanaat ve bir el işi için kullanılan aygıt anlamına gelmektedir. Škaljić, alet kelimesinin başına "h" harfi getirmektedir. Her iki kullanımı da Hırvatçada vardır" (Škaljić, 1965: 85). Hırvatçada eş anlamlısı kelimeler varken Türkçe bir kelimenin atasözüne yerleşmesinin sebebinin kafiye olduğu tahmin edilmektedir. İstenirse bile bu kelime atasözünden atılamaz. Kelime, günlük Hırvatçada bilinmekte ve kullanılmaktadır.

2	Kašalj, šuga i ašikovanje ne može se sakriti.	Öksürük, uyuz ve âşıklık gizlenemez.
---	---	---

Arapça kökenli aşk kelimesine Türkçe "-lık" ekinin gelmesiyle Arapça-Türkçe kökenli bu kelime, Hırvatçada âşıklık (ilan-ı aşk), aşk sohbeti yapmak, kız ve oğlan arasındaki cilve, oynaşma anlamına gelmektedir. Škaljić'e göre "Bu kelime, Hırvatçaya Boşnaklardan geçmiştir çünkü âşıklık veya ilan-ı aşk Bosna-Hersek'te çok alışılmış bir durum olduğu için oğlanlar pencerenin altında veya avlu kapısında kızlarla uzunca aşk sohbetleri yaparlarmış. Müslümanlarda en çok âşıklık cuma ve bayram günlerinde olurmuş" (Škaljić, 1965: 103). Kelime, özellikle Bosna'ya yakın bölgelerde bilinmekte ve kullanılmaktadır.

3	Česti gosti, pust ambar .	Sık gelen misafir ambar boşaltır.
---	----------------------------------	--

Türkçeye Farsçadan geçen (anbar, hanbar, hambar) ambar kelimesi, Hırvatçada "Aşıptan yapılan içine ekinlerin konulduğu kap, buğday ve un sandığı, kahve öğütücüsünün alt kısmı, öğütülmüş kahvenin döküldüğü yer (Škaljić, 1965: 92) anlamındadır. Ambar kelimesi günlük Hırvatçada yaşlılarca bilinmekte ve kullanılmaktadır.

B

4	U bečara svakoga šićara ponajviše buha i ušiju.	Her bekârda farklı tür servet var, en çok ise pire ile bit var.
---	--	--

Farsça kökenli bu kelimenin Hırvatçadaki anlamı; evli olmayan, yalnız, ailesiz, bekri, içkiye düşkün, ayyaş (Škaljić, 1965: 92). Hırvatçada eş anlamlısı varken Türkçe bir kelimenin atasözüne yerleşmesinin sebebinin kafiyeye olduğu tahmin edilmektedir. Bekâr kelimesinin anlamı günlük Hırvatçada bilinmektedir ancak kullanılmamaktadır.

5	Budala kad šuti, drže da je pametan.	Susan budalayı akıllı sanırlar.
6	Budalasta snaga brzo malakše.	Budala çabuk yorar.
7	Budalastu šaroliko drago.	Budala renkliliği sever.
8	Budale se mnogo smiju.	Budalalar çok güler.
9	Da budala zna da je budala , dvije bi pameti imao.	Budalananın , iki beyni olsa ancak kendisinin budala olduğunu bilirdi.
10	Djeca, budali i pijani pravdu govore.	Çocuklar, budalalar ve sarhoşlar doğruyu söylerler.
11	Šareno budalastu drago.	Renkliliği sever budala .
12	Slijepca za put i budalu za savjet ne valja pitati.	Körle budalaya yol sorulmaz.

Arapça kökenli budala kelimesi, “deli, çılgın” (Škaljić, 1965: 151) anlamıyla Hırvatçaya yerleşmiştir ve Hırvatçada bu kelimenin yerine “glupan” (*salak*) “blesan” (*aptal*) kelimeleri vardır, ancak bu atasözlerinde budalananın yerini tam anlamıyla karşılamamaktadır. Bu atasözlerinde budala kelimesi, akli az çalışan, akli kıt anlamındadır. Kelime, günlük Hırvatçada bilinmek ve kullanılmaktadır.

13	Tko koga begenište s njim i egleniše .	Birini beğenen kişi, onunla eğlenir .
14	Dok ružica miriše, svak je begeniše .	Gül kokarken herkes beğenir .

Beğenmek fiili Hırvatçada “güzel bulmak, sempatik olmak, bir şeyi kendi zevkine göre seçmek, onaylamak, bir şeyle hem fikir olmak” (Škaljić, 1965: 129) anlamına gelmektedir. Hırvatçada bu fiili karşılayan fiiller mevcuttur, ancak atasözünde kafiyeyi sağlamak için Türkçe bir fiil kullanıldığı tahmin edilmektedir, zira bu iki atasözünün günlük Hırvatçada kullanılmadığı tespit edilmiştir.

15	Iglom se bunar ne kopa.	İğneyle pınar kazılmaz.
16	Ja pseto iz bunara vadim, a ono me ujeta.	Köpeği pınardan çıkartıyorum, köpek beni ısırtıyor.
17	Dublji bunar , hladnija voda.	Pınar ne kadar serinse suyu o kadar soğuktur.

Türkçe pınar kelimesinden Hırvatçaya geçen bunar, “İçinden su çıkarılan derin kazılmış kuyu” (Škaljić, 1965: 154) anlamındadır. Bu kelimenin Hırvatça karşılığı yoktur ve günlük dilde bu kelime kullanılmamaktadır. Hırvatlar, “Pınar daha derinse suyu da

daha soğuktur.” atasözünü, yaşlı ve deneyimli insanların sözlerinin kıymetli olduğunu anlatmak üzere kullanmaktadırlar.

Ç

18	Iz prazna čanka niti se ije niti se lije.	Boş čanaktan ne yenir ne içilir.
19	Lako je kusati iz puna čanka , ali teško ga je napuniti.	Dolu čanaktan yemek kolay, onu doldurmak zordur.

Türkçe kökenli çanak kelimesi, Hırvatçada “ahşap tabak” (Škaljić, 1965: 162) anlamındadır. Bu kelime, özellikle Bosna’ya yakın yerlerde ve Slavonya (Hırvatistan’ın doğusu) bölgesinde tabak anlamıyla bilinmektedir, ancak çanak kelimesi zamanla yerini “jelo” (*tabak*) kelimesine bırakmıştır. Günlük Hırvatçada çanak kelimesi pek kullanılmaktadır.

20	Tko čičak sije, draču požnje.	Dulavrat otu eken dikenleri biçer.
----	--------------------------------------	---

Türkçe çiçek kelimesinden türetilen kelime, Hırvatçada *areatium lappa* daha çok karaçalıya benzeyen olan dulavrat bitkisinin” (Škaljić, 1965: 173) adı olarak kullanılmaktadır. Günlük Hırvatçada kötü niyetle veya sinirle yapılan işlerin bir bedeli olacağını anlatan durumlarda kullanılmaktadır.

21	Tko se ožeže, a na kaže da je čorba vruća, nije čovjek.	Dilini yakıp da čorba sıcak değil diyen adam değil.
----	--	--

Farsça kökenli çorba kelimesi Hırvatçada “Sebze tahıl et ile hazırlanan sıcak içecek” (Škaljić, 1965: 180) anlamına gelmektedir. “juha” Hırvatçada çorba kelimesinin eş anlamlısıdır ancak tüm Balkanlarda kullanıldığı üzere eti bol olan ve yoğun yemeğe çorba denmektedir. Bir şeyi yaşayıp da ondan zarar gören insanların susması durumunda kullanılan bu atasözü bilinmekte ve kullanılmaktadır.

Ç

22	Svakoj suši: ej vala, osta glava čelava .	Her susuzluğa eyvallah da baş kel kaldı.
----	--	---

Farsça kökenli kel kelimesi Hırvatçada “Başta calvites hastalığından oluşan kabuklar, başında saçlı olmayan” (Škaljić, 1965: 187) anlamına gelmektedir. Kelimenin Hırvatça eş anlamlısı, “plyešiv” kelimesidir, ancak Hırvatçaya “čelava” (*kel*) olarak yerleşmiş ve “saçsız” anlamıyla günlük Hırvatçada bilinmekte ve kullanılmaktadır.

23	U čoravoj zemlji i sakati konji prolaze.	Kör diyarlarda sakat atlar da geçerlidir.
24	Nije korist gluhu šaptati, a čori migati.	Sağır birine fısıldamak ve kör birine göz kırpmak işe yaramaz.

Çor kelimesi, Farsça kökenli kör kelimesinde gelmektedir. Hırvatçada “bir gözü görmeyen, tek gözlü; iki gözü kör olan, tam anlamda kör” (Škaljić, 1965: 195) anlamındadır. Hırvatçada kör kelimesinin eş anlamlıları vardır ancak kör kelimesi yerleşmiştir. Özellikle Hırvatça argoda kör kelimesi kullanılmaktadır.

25	I čoso gladi brkove.	Köse adam da bıyıklarını okşuyor.
----	-----------------------------	--

Türkçeye Farsçadan geçen köse kelimesi “sakal ve bıyığı az olan erkek veya sakalı bıyığı hiç büyümeyen” (Škaljić, 1965: 197) anlamındadır ve Hırvatçada eş anlamlısı yoktur. Bosna’ya yakın bölgelerde kullanılmaktadır.

26	Čovjek je tvrđi nego gvozdena ćup-rija .	İnsan demir köprüden daha serttir.
----	---	---

Köprü kelimesi, Hırvatçada “iki yerin ve iki nesnenin arasını bağlayan yapı veya şey” (Škaljić, 1965: 200) anlamındadır. Bu kelimeyi, ünlü yazar İvo Andrić’in “Drina Köprüsü” adlı romanından dolayı herkes bilmekte, ama Hırvatça “most” kelimesini kullanılmaktadır. Atasözü “most” kelimesiyle kullanılmaktadır.

27	I lisičja koža dođe ćurčiji .	Tilkinin derisi de kürkçüye gelir.
----	--------------------------------------	---

Türkçe kökenli kürkçü kelimesi Hırvatçada “kürk veya postlar yapan zanaatçı, kürk tüccarı” (Škaljić, 1965: 200) anlamındadır. Kelimenin Hırvatça eş anlamlısı varken Türklerin gelmesiyle ticari sebeplerle bu kelime Hırvatçaya yerleşmiştir. Kürkçü, kürkçülük meslek olarak yok olduğu için kelimeye sadece eski Hırvat şiirlerinde rastlanılmaktadır.

D

28	Ištući deva roge, i uši izgubi.	Boynuz isterken deve kulaksız da kaldı.
----	--	--

Türkçe kökenli deve kelimesi, “Boynu uzun ve sırtında hörgücü olan çöl hayvanı” (Škaljić, 1965: 214) anlamına gelmektedir. Hırvatçası “kamila” olan deve kelimesi ve bu atasözü günlük Hırvatçada pek bilinmemekte ve kullanılmamaktadır.

29	Bolje da te dušmanin mrtva nego živa.	Düşmanın seni ölüyken ayakla çiğnemesi hayattayken çiğnemesinden daha iyidir.
30	Hrani konja kao brata, a jaši kao dušmanina .	Atını kardeşin gibi besle, düşmanım gibi bin.
31	Nitko ti ne može pomoći, kad si svoj dušmanin .	Kendi düşmanın kendiyse sana kimse yardım edemez.
32	U starom dušmanu nema novog prijatelja.	Eski düşman yeni dost olmaz.

Farsça kökenli düşman kelimesi Hırvatçada “dost karşıtı, karşı olan, hasım” (Škaljić, 1965: 229) anlamına gelmektedir. Kelime, Hırvatça eş anlamlısı “arkadaş olmayan biri anlamında-neprijatelj (ne: değil, prijatelj: arkadaş)”dır. Düşman kelimesi günlük Hırvatçada bilinmekte ve kullanılmaktadır.

DŽ

33	Prazne riječi džep ne pune.	Boş sözler cep doldurmaz.
----	------------------------------------	----------------------------------

Türklerin gelmesiyle birlikte “Giysinin astarındaki parçayla karşılaşan Hırvatların diline cep kelimesi yerleşmiştir (Škaljić, 1965: 238). Bu kelime Hırvatçada hiçbir kelimeyle değiştirilememiştir. Cep kelimesi de bu atasözü de günlük Hırvatçada sıkça kullanılmaktadır.

D

34	Bolje je na dubru dobiti, nego na zlatu izgubiti.	Altında kaybetmektense gübrede kazanmak daha iyidir.
35	Pamet caruje, a snaga dubar kida.	Akıl yönetirse güç gübreyi de keser.

Grekçe kökenli bu kelimeyi Škaljić (1965: 253) “ağıl gübresi, tarladaki gübre ve çöp” olarak açıklamıştır, ancak Hırvatçada karakteri kötü ve bozuk olan kişiler veya nesneler için kullanılmış olsa da bu kelime ve atasözleri günlük Hırvatçada yer almamaktadır.

E

36	Tko koga begeniše s njim i egleniše .	Birini beğenen biri, onunla eğlenir .
-----------	---	--

Eğlenmek fiili Hırvatçada “konuşmak” (Škaljić, 1965: 253) anlamındadır. **14.** atasözünde açıklandığı gibi Hırvatçada bu fiili karşılayan fiiller mevcuttur, ancak atasözünde kafiyeyi sağlamak için Türkçe bir fiil kullanıldığı tahmin edilmektedir, zira bu iki atasözünün günlük Hırvatçada kullanılmadığı tespit edilmiştir.

37	Svakoj suši: ej vala , osta glava ćelava.	Her susuzluğa eyvallah da baş kel kaldı.
-----------	---	---

Türkçede “Allah’a ismarladık, teşekkür ederim, kabul ediyorum, razıyım” anlamına gelen eyvallah, Hırvatçada “günaydın, teşekkür ederim, bravo, Allah’a şükür” (Škaljić, 1965: 265) anlamındadır. Kelime, günlük Hırvatçada özellikle Bosna’ya, Mostar’a yakın bölgelerde bilinmekte ve kullanılmaktadır, ancak atasözü ise pek kullanılmamaktadır.

G

38	Grimiz nose, koji grimiz ne čine.	Kırmızı yapmayanlar kırmızı giyerler.
-----------	---	---

Türkçeye Sanskritçeden geçtiğini ifade eden Škaljić kelimeyi sözlüğüne almıştır. Kelime Hırvatçada “morumsu kırmızı renk, morumsu kırmızı kumaş” (Škaljić, 1965: 292) anlamındadır. Kelime, günlük Hırvatçada bilinmekte ve kullanılmaktadır.

H

39	Dok je raje i buka, bit će i hajduka .	İnsanlar ve gürültü olduğu müddetçe haydut da olur.
-----------	---	--

Arapça kökenli bu kelime Hırvatçada “güney Slavlarda (genellikle Sırlarda) hırsızlara, Türkler zamanında milletin kurtuluşu için Osmanlıya karşı savaşan savaşçı, yasaya karşı gelen, eşkiya anlamlarını taşır ancak Hırvatistan’da daha çok Osmanlıya karşı savaşanlara” (Škaljić, 1965: 300) denmiştir. Günlük Hırvatçada ise başka insanlara bakmayarak herkesi zıp geçen insanlar için kullanılmaktadır. Haydut kelimesi bilinse de bu atasözü kullanılmamaktadır.

40	Pošalji rđu na put, pa hajte za nom uput.	Pastan (paslı eşyalar) kurtul, sonra yola git .
-----------	---	--

Haydi ünlemi, Hırvatçada “Git! Gidelim!” Škaljić (1966: 299) anlamında oldukça sık kullanılmaktadır.

I

41	Od inata nema goreg zanata.	İnattan daha kötü iş yoktur.
-----------	------------------------------------	-------------------------------------

Arapça kökenli inat kelimesi Hırvatçada “kalın kafalı, ayak direme, inatçı kimse, karşı gelmede ısrar etme; kavga” (Škaljić, 1965: 346) anlamındadır. Günlük Hırvatça “prkos” kelimesi inat, inatçı kelimesinin yerine kullanılmaktadır, ancak inat kelimesi de özellikle Bosna’ya yakın bölgelerde bilinmekte ve kullanılmaktadır.

J

42	Ja njemu govorio, ja u šupalj mjuh puhao, svejedno.	Ya ona bir şey diyeyim ya boş körüğe üfleyeyim, fark etmez.
----	---	---

Türkçeden Hırvatçaya sadece kelimeler geçmemiştir. “Ya ya”, “hem hem” en çok bilinen Türkçe bağlaçlardır. “Ya ya” bağlacının Hırvatçada karşılığı “ili” bağlacıdır Škaljić (1965: 356). Bu bağlaç, günlük Hırvatçada bilinmek fakat kullanılmamaktadır.

43	Da nema jataka , ne bi bilo ni tata.	Suçluya yatak olmasaydı hırsız da olmazdı.
----	---	---

Yatak kelimesi Hırvatçada “karyola, krevet, haydut ve yasalara karşı gelenlere yardım eden ve onları saklayan” (Škaljić, 1965: 364) anlamındadır. Yatak kelimesi Hırvatçada birinci anlamıyla bilinmektedir. Ancak bu atasözündeki anlamı sadece Hırvat halk edebiyatında mevcuttur.

K

44	Nije za svinju sedlo od kadife .	Domuza kadifeli eyer alınmaz.
----	---	--------------------------------------

Arapça kökenli kadife kelimesi Hırvatçada “ipekli mor kumaş, ipekli tüylü kadife” (Škaljić, 1965: 378) anlamındadır. Hırvatça eş anlamlısı olmayan bu kelime, Hırvatçaya yerleşmiştir. Kadife kelimesi de atasözü de bilinmekte ve kullanılmaktadır.

45	Rakija kruhu kandžija .	Rakı ekmeğe kamçı olur.
----	--------------------------------	--------------------------------

Kamçı kelimesi Hırvatçada “kanca” (Škaljić, 1965: 398) anlamındadır. Hırvatça eş anlamlısı olduğu için kelime de atasözü de bilinmemektedir.

46	Ljudsko meso nije za kantar .	İnsan eti kantar için değildir.
----	--------------------------------------	--

Arapça kökenli kantar kelimesini Škaljić (1965: 378) “Ağırlık ölçme için yarayan eski demir yapımı aleti, iki çengeli var, birisine ölçülen şey asılır diğeri ise elle tutulur, ağır bir şey ölçüldüğünde ise iki kişinin her iki taraftan tuttuğu bir oduna asılır. Üst ve alt çengeller arasında, demirin üzerindeki kama ve drama ölçü birimlerini gösteren ölçek bulunur. Kantar yumurtası dediğimiz demir top onun üzerinden sağa sola doğru kayar ve sonra yavaşlayıp ölçüyü gösterir.” şeklinde detaylı bir şekilde açıklamıştır. Özel bir alet olan kantar, günlük hayatta kullanılmadığı için günlük Hırvatçada bilinmemektedir.

47	Badanj mesom, a kašika juhe.	Etle dolu sandıktan bir kaşık çorba çıkar.
----	-------------------------------------	---

Türkçe kaşık kelimesi Hırvatçaya aynı anlamla geçmiştir. Kelime, günlük Hırvatçada bilinmekte ama sadece Slavonya Bölgesinde günlük hayatta kullanılmaktadır.

48	Sa kokoši i djeteta najprije u selu kavga .	Köyde ilk kavgayı tavuk ile çocuklar çıkarır.
----	--	--

Farsça kökenli kavga kelimesi Hırvatçada “kavga: kavga, çatışma, muharebe” (Škaljić, 1965: 402) anlamındadır. Hırvatça eş anlamlısı olan kavga kelimesi, büyük ve kolay halledilemeyen sorunlar için kullanılmaktadır. Kelime, günlük Hırvatçada bilinmekte, ama sadece Slavonya Bölgesinde günlük hayatta kullanılmaktadır.

49	Dužan kese ne veže.	Borcu olan cüzdani kapatmaz.
50	Jeftina roba kesu prazni.	Ucuz mal cüzdani boşaltır.
51	Ne hasni praznoj glavi kesa .	Boş kafada cüzdani işe yaramaz.

52	Novci su u iskrpljenoj kese povoljni.	Yamalı cüzdandaki para değersizdir.
53	Svak je svojoj kese gospodar.	Herkes kendi cüzdannın efendisidir.
54	Prazna kese gotova groznica.	Boş cüzdandan ateş iyidir.

Farsça kökenli kese kelimesi “torba: kâğıt torba; cüzdan ve Osmanlı zamanında belli bir para miktarı, para değeri” anlamındadır (Škaljić, 1965: 406). Günlük Hırvatçada kese kelimesi, Bosna’ya yakın yerlerde plastik poşet anlamında kullanılmaktadır.

55	Jedno jaje smijeha, vas komšiluk smela.	Bir yumurta yumurtladı, bütün komşuluğu afallattı.
56	Ako komšijina kuća gori, pazi da tvoja ne izgori.	Komşunun evi yanyorsa seninkinin yanmamasına dikkat et.
57	Rđav komšija veliko zlo.	Paslı komşu büyük bir kötülüktür.

Komşuluk, komşu kelimeleri Hırvatçaya Türkçeden geçmiştir (Škaljić, 1965: 413). Kelime ve atasözleri günlük Hırvatçada bilinmekte, fakat kullanılmamaktadır.

58	Zlatu će se kujundžija naći.	Altın kuyumcunun yolunu bulur.
----	-------------------------------------	---------------------------------------

Kuyumcu kelimesi Hırvatçada “Altın işiyle uğraşan” (Škaljić, 1965: 422) anlamındadır. Kelime güncel Hırvatçada bilinmekte, fakat kullanılmamaktadır.

M

59	Majmun je majmun, ako ćeš ga i u kakve haljine oblačiti.	Maymun maymun kalır, ona elbise de giydirdsen.
60	Majmun je majmun, ako ga obučeš i u najljepše haljine.	Maymun maymun kalır, en güzel elbiselerle giydirdsen.

Škaljić (1965: 422) aslında Arapça kökenli maymun kelimesinin kökenini Türkçe olarak vermiştir. “Dört ayaklı, iki ayağı üzerinde de yürüyebilen, ormanda toplu olarak yaşayan, kuyruklu hayvan, primat”ı adlandırmak için kullanılan maymun kelimesinin geçtiği atasözü de günlük Hırvatçada kullanılmaktadır.

61	Gdje je mala tu je i zijana .	Malın olduğu yerde ziyan da var.
----	---	--

Arapça kökenli mal kelimesi Hırvatçada “varlık, sığır, hazine” (Škaljić, 1965:444) anlamındadır. Bu atasözündeki anlamı, varlık ve zenginliktir. Mal kelimesi günlük Hırvatçada bilinmemekte ve kullanılmamaktadır.

62	Nema sela bez mehane , niti žene bez mane.	Meyhanesiz köy ile kusursuz kadın yok.
----	---	---

Farsça kökenli meyhane kelimesi Hırvatçada da “İçki içilen yer, birahane” (Škaljić, 1965: 454) anlamındadır. Meyhane kelimesinin bu atasözünde kullanılmasının nedeninin kafiye nedeniyle olduğu değerlendirilmektedir. Günlük Hırvatçada bilinen bu kelime, kullanılmamaktadır.

P

63	Što će mi široki svijet, kad su mi papuče uske.	Terliklerim darsa geniş dünyayı ne yapayım.
----	--	--

Farsça kökenli pabuç kelimesi Hırvatçada “Evde giyilen deriden yapılmış açık, düz ayakkabı, tramvay veya otomobile binilirken yardım edici basamak” (Škaljić, 1965: 509) anlamındadır. Günlük Hırvatçada evde veya dışarıda da giyilebilen ayakkabı anlamıyla kullanılmaktadır, zira Hırvatçada kelimenin eş anlamlısı yoktur.

64	Pare od mrtvoga živa čine.	Para ölüyü diriltir.
65	Tko ne zna šta je para ne vrijedi ni pare .	Paranın ne olduğunu bilmeyen para da etmez.

Farsça kökenli para kelimesi Hırvatçada “para, demir para, Alman gümüş parasının kırkta biri, dinarın yüzde biri” (Škaljić, 1965:509) anlamındadır. Kelimenin Hırvatçası “novac” kelimesidir, ancak bu kelime resmi dilde para yerine kullanılırken, günlük Hırvatçada para kelimesi sıkça kullanılmaktadır.

66	Tko ne ide na pazar ne ide mu para u dinar.	Pazara gitmeyenin parası dinara girmez.
----	--	--

Farsça “bāzār” kökenli kelime Hırvatçada “Pazar, alıp satma işi, tüccarlık, tüccarlıktan kazanılan para. (Škaljić, 1965: 512) anlamındadır. Bu kelimenin Hırvatçası “trjnitsa kelimesidir, ancak günlük Hırvatçada bilinir, ancak daha çok Bosna’ya yakın bölgelerde kullanılmaktadır.

67	Ne peče pitu ko ima, nego ko umije.	Pidesi (parası) olan değil, yapılabilen yapar.
----	--	---

Rumca kökenli pide kelimesi, Hırvatçada Türkiye Türkçesindeki anlamıyla aynı değildir. Hırvatçada pide, “Hem tatlı hem de tuzlu börek çeşitleri” (Škaljić, 1965: 519) anlamındadır ancak günlük Hırvatçada pide kelimesinin yerine yaygın bir şekilde “bürek-börek” kelimesi kullanılmaktadır.

R

68	Vino leži, a rakija viče.	Şarap yatar raki bağırır.
----	----------------------------------	----------------------------------

Arapça kökenli rakı kelimesi Hırvatçada “meşhur alkollü içecek” (Škaljić, 1965: 530) anlamındadır. Balkanlarda “rakija” denilen sert içki, Türk rakısı ile aynı değildir. Rakijanın şarap kadar yumuşak bir içki olmadığını, daha çabuk sarhoş ettiğini anlatmak için kullanılan bu atasözü ve rakija kelimesi günlük Hırvatçada bilinmekte ve kullanılmaktadır.

S

69	Bolje je imati u glavi nego u sanduku .	(Bir şeyin) sandıkta olmasındansa kafada olması daha iyidir.
----	--	---

Arapça kökenli sandık kelimesi “tahtadan yapılı içine eşyalar konulan bir kap” (Škaljić, 1965: 548) anlamındadır. Hırvatça eş anlamlı olan kelimeleri “škinya” ve “kovčeg” günlük Hırvatçada sandık kelimesinin yerini almıştır, ancak kelime özellikle Bosna’ya yakın bölgelerde bilinmekte ve kullanılmaktadır.

70	U ćoravoj zemlji i sakati konji prolaze.	Kör diyarlarda sakat atlar da geçerli.
----	--	---

Arapça kökenli sakat kelimesi Hırvatçada “topal, özürlü; aksak, yaralı, hasarlı” (Škaljić, 1965:544) anlamındadır. Sakat kelimesi günlük Hırvatçada bilinmekte ve kullanılmaktadır.

71	Sindir , grožđe muka je velika, tamnica je gora od sindira , a zla žena od oboje, a zla pamet gore neg sve troje.	Zincir demir büyük bir derttir; hapis zincirden daha beter, fena kadın ikisinden, kötü akıl her üçünden.
----	---	--

Farsça kökenli zincir kelimesi Hırvatçada “halka” (Škaljić, 1965:566) anlamındadır. Hırvatçada eşanlamlıları “lanac” ve “verige” kullanılmaktadır. Bu kelime sadece halk atasözünde var olduğu için günlük Hırvatçada bilinmemektedir.

72	Od dobra vina i dobro sirće bude.	İyi şaraptan iyi sirke de olur.
73	Sirće svoje bure najviše grize.	Sirke en çok kendi fiçını ısıırıyor.

Farsça kökenli sirke kelimesi Hırvatçada Türkçedeki “Salatalara, yemeklere ekşilik vermek için kullanılan ekşimiş üzüm, elma, limon vb. suyu” (TDK Türkçe Sözlük, 2019) anlamıyla aynı anlamda kullanılmaktadır.

74	U bečara svakoga šićara ponajviše buha i ušiju.	Her bekârda farklı tür servet var, en çok ise pire ile bitler.
----	--	---

Farsça kökenli kâr kelimesi Hırvatçaya “çıkar, gelir, ganimet; servet, hazine, varlık” (Škaljić, 1965:588) **šićar** olarak geçmiştir. Günlük Hırvatçada kullanılmayan bu kelimenin, bekâr kelimesinin geçtiği 4. atasözünde de açıklandığı üzere kafiye amacıyla kullanıldığı tahmin edilmektedir.

T

75	Gori je ženski jezik nego turski mač.	Kadın dili Türk hançerinden daha beter.
76	Ako u selu, Turci ; ako u polju, vuci.	Köydelerse Türklerdir , tarladalarsa kurtlardır.
77	Ako ćeš se osvetiti Turčinu , moli Boga da počne piti rakiju .	Türk'ten intikam almak istiyorsan rakı içmeye başlaması için dua et.
78	Bolje da Tučrin tjera saboljom, nego Švaba perom.	Alman'ın seni kalemlle kovmaktansa, Türk'ün hançerle kovması daha iyi.
79	Ni u Turčina vjere, ni u moru mjere.	Ne Türk'te inanç var ne de denizde ölçüm.
80	U Turčina vjera na koljenu.	Türk'ün inancı dizindedir.
81	Turska vjera ko na moru pjena.	Türk inancı denizköpüğü gibidir.

Türk kelimesi “Türk milletine layık olan, Türk uyruklu; halk şiirinde ve günlük Hırvatçada Müslüman” (Škaljić, 1965:625) anlamına gelmektedir.

“Kadın dili Türk hançerinden daha beter.” bu atasözü, çok konuşan ve diliyle eşini yaralayan kadınlar için söylenmiştir. Türkler hançerleriyle gelip köyü fethedip gitmiştir ancak sivri dilli bir kadın, erkeğin hayatında ömür boyu kaldığı için kadının dili, Türk hançerinden daha kötü olarak nitelendirilmiştir.

“Köydelerse Türklerdir, tarladalarsa kurtlardır.” Kaba insanların her yerde olabileceği anlamında kullanılan bu atasözü, kaba ve edep bilmeyen Türklerle göz kırpmadan herkesi öldürmeye hazır olan kurtlara arasında benzerlik kurulmuştur.

“Türk’ten intikam almak istiyorsan rakı içmeye başlaması için dua et.” Hırvat topraklarında Osmanlı’dan gelen Türk sayısı çok az; ancak Hırvat veya Sırp olup da sonra Müslüman olanlara da Türk denmektedir. Bu atasözünde Osmanlı’dan ordunun başında gelenlerin ancak alkol içmeye başladıktan sonra düşmanlara karşı güçsüz kaldığını, bu nedenle de halkın Türklerin alkol içmeleri için dua ettikleri anlatılmaktadır. Zira ayıkken kimse Türklere bir şey yapamaz ve sarhoş Türklerle savaşmak daha kolay olur düşüncesi hâkim olmuştur.

“Alman’ın seni kalemlle kovmasındansa, Türk’ün hançerle kovması daha iyi.” Osmanlı’dan sonra bölgeye hâkim olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu çok büyük değişimler başlatmıştır. Özellikle günlük dilde Türkçeden gelen kelimeleri kullanan Bosnalılar ile (özellikle Boşnaklar) Avusturyalılar hiçbir şekilde anlaşmamıştır. Avusturyalılar, başta dil olmak üzere her şeyi en baştan zorla değiştirmek istemişlerdir bu yüzden Bosna halkının gözünde Türklerin fetihleri daha kabul edilebilir hâle gelmiştir.

“Ne Türk’te inanç var ne de denizde ölçüm.”, “Türk inancı denizköpüğü gibidir.” bu atasözlerindeki Türk, Türkiyeli Türklere değil, dinini değiştirerek Müslüman olanlardır. Yeni Müslüman olanların İslam dinini ve kanunlarını bilmedikleri düşünülmüştür. Çoğu zaman sadece vergi ödememek için İslam’ı kabul edenlerin din anlayışının denizdeki köpük gibi sağlam olmadığı anlatılmak istenmiştir.

“Türk’ün inancı dizindedir.” İslam hakkında çok bilgisi olmayan Hırvat / Sırlara göre İslam diz çökmekten başka bir şey değildi. Allah’tan bir şey isteyen birinin diz çökmesi gerektiğine inanılmıştır.

V

82	Veresija, gola šija.	Veresiye çıplak boyun demektir.
83	Tko na vjeresiju daje, prazne kese ostaje.	Veresiye verenin kesesi boş kalır.
84	Tko na vjeresiju pije, taj se dvaput opije.	Veresiye içen iki defa sarhoş olur.

Türkçe kökenli veresiye kelimesi Hırvatçada “Satın almak veya satmak işinde ödemeyi bekletmek” (Škaljić, 1965: 640) anlamındadır. Hırvatçada eş anlamlısı yoktur, açıklaması ancak bağlamdan anlaşılır. Günlük Hırvatçada kimse artık parayı bu şekilde vermediği veya vermek istemediği için kavram olarak da yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır.

Z

85	Zanat je u nevolji hrana.	Meslek kötü zamanlarda yemektir.
----	---------------------------	----------------------------------

Arapça kökenli zanaat kelimesi Hırvatçaya zanat olarak geçmiştir. Škaljić, kelime Hırvatçada tamamen Hırvatçada bilindiği için açıklamasını yapmamıştır (Škaljić, 1965: 646). Kelimenin günlük Hırvatçada ise “meslek, beceri” anlamına gelen eş anlamlıları bulunmaktadır.

86	Gdje je mala tu je i zijana.	Malın olduğu yerde zıyan da var.
----	------------------------------	----------------------------------

Farsça kökenli zıyan kelimesi Hırvatçada “hasar, bozulmak, kayıp” (Škaljić, 1965:653) anlamına gelmektedir. Zıyan kelimesi günlük Hırvatçada bilinmemekte ve kullanılmamaktadır.

Sonuç

Çalışmada elde edilen bulgulara göre Hırvat halk atasözlerinde geçen Türkizmlerin bazılarının atasözündeki ahengi sağlamak amacıyla kullanıldığı değerlendirilmektedir. Bu kelimeler: alet, bekar, beğenmek, kel, köprü, eğlenmek, eyvallah, haydut, haydi, inat, ya ya, yatak, kamçı, mal, meyhane, para, pazar, sirke, servet, ziyan kelimeleridir.

Ödünçleme yoluyla Hırvatçaya geçen bazı kelimelerse atasözünde Türkizm yerine Hırvatça başka kelime bulunmadığı için kullanıldığı değerlendirilmektedir. Âşıklık, ambar, budala, pınar, çanak, dulavrat otu, çorba, kör, köse, kürkçü, deve, düşman, cep, kırmızı, inat, kadife, kantar, kaşık, kavga, kese, kuyumcu, maymun, pabuç (terlik), pide, rakı, sandık, sakat, zincir, Türk, veresiye, zanaat bu kelimelerdendir.

1990 yılından sonra Hırvatçadan Sırpça kelimeleri çıkarmak amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmış bu çalışmalarda birçok Türkizm de Sırpça olarak değerlendirildiğinden Hırvatçadan çıkarılmıştır bu yüzden birçok Türkizm, günümüz Hırvatçasında bilinmemektedir. Bekâr, beğenmek, çanak, eğlenmek, köprü, kürkçü, deve, gübre, yatak, kamçı, kantar, kuyumcu, mal, pide, zincir, sirke, servet, veresiye, ziyan kelimeleri sadece atasözlerinde yaşayan kelimelerdir.

Hırvatçada bazı Türkizmlerin Hırvatça bir kelimeyle değiştirilemediği değerlendirilmektedir. Bu kelimelerden biri de düşman kelimesidir. Hırvatçada düşman yerine neprijatelj (arkadaş olmayan) kelimesi kullanılsa da halk atasözündeki anlamını karşılamaktadır çünkü arkadaş olmayan her kişi düşman olamaz. Bu nedenle bu atasözlerinden veya Hırvatçadan düşman kelimesini çıkarmak mümkün değildir. Günlük Hırvatçada bilinen kelimeler: alet, aşıklık, ambar, budala, pınar (yaşlı ve deneyimli insanlar), dulavrat otu, çorba, kel, kör, köse, düşman, cep, kırmızı, haydut, haydi, inat, kadife, kaşık, kavga, komşuluk, kese (plastik poşet), maymun, meyhane, pabuç, para, pazar, rakı, sandık, sakat, Türk, zanaat kelimeleri, “ya ya” bağlacı ve eyvallah ünlemidir. Bu kelimelerin Bosna’ya yakın bölgelerde daha çok bilindiği ve kullanıldığı da araştırmanın bir diğer sonucudur.

Günümüzde ise Hırvatçadaki Türkçe kelimeler veya Türk kültürü unutulmaya yüz tutmuştur. Özellikle gençler arasında bu kelimeler bilinmemekte ve bilinse dahi bu kelimelerin kaynağının Türkçe olduğu fark edilememektedir, ancak Türk dizileri izleyen ya da Türkoloji’de okuyan gençler bu ayırımı varmakta ve bu gençler arasında kültürlerarası iletişim daha anlamlı gerçekleşmektedir.

NOTLAR

1. Bkz. Alfabe farklılığı, Boşnakça-Türkçe, Türkçe-Boşnakça Standart Sözlük. Fono Özel Eğitim Kurumları ve Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti., s. 6-8. İstanbul. 2012.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan. *Türkçenin Gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi. 2001.
- Assmann, Jan. *Kültürel Bellek*. (2. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2015.
- Boşnakça-Türkçe, Türkçe-Boşnakça Standart Sözlük*. Fono Özel Eğitim Kurumları ve Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti., s. 6-8. İstanbul. 2012.
- Demir, Sema. “Kültürel Bellek, Gelenek ve Halk Bilimi Müzeleri”. *Millî Folklor* 95 (Güz 2012): 184-193
- Duru, Necip Fazıl. “Arnavut Atasözleri ve Deyimlerinde Türkçe Unsurlar”. *13-15 Mayıs 2010 Celal Bayar Üniversitesi, Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu II*. Malatya. 2010.
- Cansız Aktaş, Meral. *Nitel Veri Toplama Araçları*. Mustafa Metin (Ed.). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (s. 337-371). Ankara: Pegem Akademi Yayınları. 2014.
- Eker, Süer. “Bosna’da Etno-Linguistik Yapı ve Türk Dili ve Kültürü Üzerine”. *Millî Folklor* 72 (Kış 2006): 71-84

- Gönen, Sinan. *Batı Türklerinin Manzum Atasözleri Üzerine Bir Araştırma*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora tez I. Cilt. Konya. 2006.
- Gülsevin, Gürer. "Rumeli Türkçesi Çerçevesinde Türk ve Balkan Dillerinin Etkileşimi". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 4/8 Fall 2009.
- Hukić, Elma. *Boşnak Baladlarında Türk Halk Kültürü Unsurları*. T.C. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne. 2017.
- İlhan, M. Emir. *Kültürel Bellek, Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Hatırlama*. Ankara: Doğubatı Yayınları. 2018.
- Morina, İrfan. "Türkçenin Balkan Dillerindeki Rolü ve Gücü", *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, 16-18 Aralık 2010, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, İzmir. 2010.
- Pazarcı, Nilgün Gürkan. *Kültürel Belleğe Yolculuk*, Ankara: Epos Yayınları. 2018.
- Škaljić, Abdulah. *Turcizmi u Srpskohrvatskom Jeziku*. "Svjetlost" izdavačko preduzeće: Sarajevo. 1965.
- Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğü. 2019. <http://sozluk.gov.tr/>
- Uğurlu, Emine Kırcı. "Kültürel Bellek Aktarıcısı Olarak Ninni". *Millî Folklor* 102 (Yaz 2014): 43-52
- Ujević, Mate. *Narodne Poslovice*. Biblioteka nova etnografija: Zagreb. 2011.
- Vajzović Hanka. *Orijentalizmi u književnom djelu-lingvistička analiza*, Orientalni Istitut, Sarajevo.1999.
- Yenisoy, Hayriye Süleymanoğlu "Bulgar Folklorunda Türk Folkloru Etkileri". *Bilig* 1996 (2 Yaz): 140-146.